

היכלי תורה

ערש"ק פרשת וארא כז טבת תשס"ט ♦ דף היומי בבלי: בבא קמא כז ירושלמי: גיטין מד

רשת
שיעורי
תורה

החומר בעלון מתוך
מתיבתא
הגמרא של לומדי
הדף היומי

והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן וגו' לבלתי היות שם ערוב

צריך להבין, במה נתיחדה מכת ערוב מכל מכות מצרים, שהיה צריך הקדוש ברוך הוא בעצמו לומר שבמכה זו לא ילקו בני ישראל, והלא המכות כולן באו רק על המצרים ובני ישראל נצלו מהן, ולא מצאנו שאמר הקדוש ברוך הוא באחת מהן שהמכה לא תבא על בני ישראל. מה נשתנתה מכת ערוב שנתחד בה דבור מפי הקדוש ברוך הוא, לבלתי היות בהם ערוב.

ונראה ששונה היתה מכת ערוב מהמכות האחרות, שהרי מלשון הפסוקים מוכח שהחיות שבאו בערוב לא היו חיות חדשות שנבראו לצורך המכה, אלא שגזר הבורא אומר על כל החיות, הארי הדוב ונמר אשר בכל סביבות מצרים, שתבאנה למצרים. חיות הטרף הרי דרכן להזיק אף בלא מכה מיוחדת, ומכיון שגם סביבות ארץ גושן היו בודאי יערות וחורשין, יכולה היתה להיות סכנה לבני ישראל כשהחיות תצאנה ממאורותיהן ותעבורנה בארץ גשן כשמגמת פניהם למצרים בדרכן למלא שליחותן.

במכות האחרות, דוגמת צפרדע שנבראו בה צפרדעים חדשות לצורך המכה, אין צריך לומר שלא ינזקו בהן בני ישראל, שהרי כל עיקר בריאתן היה לצורך המכה במצרים, ובודאי נבראו במקום ובאופן שהמצרים ינזקו ממנה ולא בני ישראל. אבל במכת ערוב, לפי המבואר, היה מקום לפחד שמא ינזקו בני ישראל מחמת שהחיות דרכן להזיק בכל מקום שהן, לכך הוצרך הדיבור להתייחד ולומר, כי בארץ גושן לא תהיה מכת ערוב.

ע"פ המהרי"ל דיסקין

עם תחילת לימוד מסכת בבא קמא במסגרת הדף היומי אלפים הצטרפו ורכשו מגוון לגמרות 'שפה ברורה'

לקראת תחילת לימוד מסכת בבא קמא, שהיא הראשונה מסדר נזיקין, נרשם ביקוש רב במוקד המנויים, ומאות לומדים הצטרפו למעגל המנויים על כרכי הגמרות של 'תלמוד בבלי המבואר - שפה ברורה'. אלו חוברים ומצטרפים לרבות המנויים הוותיקים, המקבילים את כרכי ש"ס 'שפה ברורה' באופן קבוע עד לפתח ביתם.

בעיתוי זה, עם תחילת לימוד סדר נזיקין, הכולל את הגמרות הישיבתיות, ראו רבים את הצורך להרחיב את לימוד הדף היומי גם לסוגיות של המסכתות המוכרות להם מימי הנעורים, להעמיק את הבנתם ולהרחיב את אפיקי ידיעותיהם בהן.

מיוחדת היא מהדורת 'שפה ברורה', ביחודיותה ובמעלותיה: הקיצור ואיכות הביאור. כך שלמרות התימצות והקיצור בביאור הגמרא, הוא ערוך בבהירות מרובה וב'שפה ברורה'. גדולי ישראל שליט"א שסמכו את ידיהם על מהדורה זו, חיוו את דעתם ועודדו את לומדיה, והאצילו מברכתם על עורכיה.

עריכתה נמשכה במשך חודשים רבים על ידי צוות של תלמידי חכמים מופלגים, שבעמל רב ערכוה, בביאור ייחודי, חד וברור, המיקל באופן משמעותי בהבנת הנלמד ומועיל לזכירתו. הגמרא מובאת בתוספת פירוש המהרש"א על הש"ס.

רבבות לומדי התורה עתידים להתענג ולהתבשר מש"ס 'שפה ברורה', אשר ישיב את משנת תלמודם עשרת מונים, בכמות ובאיכות. וכבר בתחילת דרכה, קצרה המהדורה החדשה תשבחות רבות מפי קהל הלומדים, שענו ואמרו 'ברקאי' על מעלותיה, הן באיכות הלימוד וצורתו, והן בעומק ההבנה ובהירותה, בתמצות ובחדות מיוחדים. כל אלו מסייעים למבקש ללמוד ולשנן את כל הש"ס, דף אחר דף, מסכת אחרי מסכת, בלימוד מתוק וערב, ועוזרים בידו לזכור את דפי הגמרא ולשומרם היטב בגנוי זכרונם.

מעלה ייחודית זו, שנוספה במהדורת 'שפה ברורה', בהיותה מודפסת בעמוד אחד של ביאור אל מול עמוד גמרא, כך שאין צורך לטרוח ולדפדף במהלך הלימוד, התגלה כיעיל ונוח במיוחד ללומדי הדף היומי, הפך את הלימוד בה למענג וערב, ואף נתן בידם לשאת אותה בדרכים, לקיים מה שנאמר 'ובלכתך בדרך'.

שכור שהזיק בפורים

אדם מועד לעולם. בים של שלמה (ב"ק פ"ג ס"ג) כתב ששיכור אעפ"י שהוא יותר משכרותו של לוט, שהזיק לחבירו, פשוט שחייב, שהרי אדם מועד לעולם, בין שוגג בין מזיד, בין ער בין ישן, בין אונס בין רצון. ואל"כ כל שונא ישתה וישתכר על חבירו להזיקו, ויפטור, ואפילו בפורים שמחויב להשתכר, מ"מ אין כוונת רבותינו כדי שישתגע, רק כמו שכתב הרמב"ם (מגילה פ"ב הט"ז) צריך להשתכר להיות נרדם בשכרותו.

ובשו"ת ב"ח (ישנות, ס"י סב) דן בדבר ראובן שסעד במסיבת וסעודת חתן וכלה, וזרק זכוכית אל הכותל כמנהג השותים במזרקי יין מתוך שמחה, וטוען שמעון שהזיקו בעינו שנסמית לגמרי, ופסק הב"ח שראובן חייב ואף שטוען שהיה שיכור, אין זה טענה, שהרי דין שכור כפקח לכל דבריו, אלא שפטור מן התפילה, ואף אם היה שכור כלוט, מ"מ לגבי נזקין אין ספק שחייב, משום שהיה צריך להזהר מתחלה שלא ישתכר כלוט ולהזיק את הרבים, ומי הכריחו להשתכר כ"כ עד שלא ידע מה עושה, וכיון שהאונס מחמתו הוא, שהוא גרם זאת לעצמו, חייב בניזקין, ומביא ראיה לזה, שהרי אפילו ישן שאי אפשר לאדם בלא שינה חייב בניזקין, כ"ש בשיכור שהוא פושע גמור.

עוד כתב הב"ח שאין לפוטרו מטעם שהזיק זה הגיע מתוך שמחה של מצוה, ולא התכוין להזיק, וסיים וכתב כלל העולה שזה המזיק חייב לשלם ארבעה דברים, אלא דמי הבושת פטור, ואם אין לו שלם לאחר זמן.

נכנס לחדר חבירו להקיצו ושבר את משקפיו

בשו"ת קנה בושם (ח"א ס"י קנד) דן באדם שביקש מחבירו שיבוא להקיצו בבוקר, כשבא להקיצו דרך על המשקפים של הישן שהיו מונחות על הרצפה תחת קצה המטה, ונשאל האם חייב לשלם על הנזק, או שמא כיון שחבירו ביקש ממנו שיבוא להעירו, לא היה עליו להעלות בדעתו שעל הרצפה מונחות המשקפים שלו.

בתשובתו כתב הקנה בושם עפ"י המבואר במשנה שהמניח את הכד ברה"ר ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור, ובגמ' (לקמן עמוד ב) ביאר ר' אבא בשם ר' עולא לפי שאין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים, וממילא גם בנידון המשקפים אין דרכם של אדם להתבונן, ומי שדרך על המשקפים הוא אונס גמור.

בפתחי חושן (נזיקין פ"ח הערה כה) כתב לדון בדבריו, שהרי יש לאדם רשות להניח את משקפיו בחדרו, ובאופן כזה הרי לא אומרים שאין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים. ועוד שדוקא בדרכים אמרו שאין דרך להתבונן משום שעיניו למעלה או משום שהוא בעל מחשבות, אבל לא ברשות היחיד, ומכל מקום כתב שאפשר שיש לפוטרו משום שהישן פשע, שהרי ידע שחבירו יבא להקיצו והרי זה כהניחם במקום דריסת רגלים, וצ"ע.

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

טלטול דבר מסוכן בשבת

בשו"ע (או"ח ס"י שח ס"ה) פסק המחבר שקוץ המונח ברשות הרבים, מותר לטלטלו פחות פחות מ'ד' אמות, ובכרמלית מותר לטלטלו להדיא, משום דחיישינן שמא יוזקו בו רבים, ובמקום הזיקא דרבים לא גזור רבנן שבות. וברשב"א (ח"ד ס"י שכו) כתב 'שאי אפשר לרבים להתבונן בדרכים'.

בברכי יוסף (שם) הביא שיש מי שכתב (ריב"ש ס"י תא) דוקא קוץ שאינו נראה וכן גחלת של מתכת שאין מכיר בה שאף בתר כשכבר אין ניכר אדמימות הגחלת יש בה כח לשרוף, אבל גחלת של עץ היות שכל זמן שיהיה בה כח לשרוף תהיה אדומה ויכירו בה, אין להתיר לטלטלה שהרי יש לאדם עינים לראות, וכמו כן אבן גדולה שנראת לעינים אסור לטלטלה.

אך כתב הברכ"י (עפ"י הרשב"ץ ח"א ס"י קלז) שזה החילוק בין דברים הנראים לשאינם נראים אינו נכון לאסור שבות במקום היזק, דהא אמרינן בסוגיין שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים, ומוציאין ממון, כל שכן שנדחה שבות.

אמנם בתוספות שבת כתב שיש לחלק בין שבת לנזיקין, שרק בניזיקין אומרים סברא זו שאין דרך להתבונן, היות שבניזיקין החמירה תורה וגם המזיק באונס חייב בתשלומים. ובמשנה ברורה (ס"ק עא) הביא דברי הריב"ש ונידון האחרונים בדבריו, ובשם ספר שלחן עצי שטים כתב שבטלטול מן הצד מותר גם בזה.

והנה בשו"ת שבט הלוי (ח"ה ס"י מ) נשאל אם מותר לכסות בור פתוח ברשות הרבים בשבת, והשיב שלכסותו לגמרי יש לאסור משום סרך בנין, אמנם באופן שיש חשש גדול שבני אדם לא יראו את הבור יש לעשות היכר ע"י דבר המותר, ובאופן שאי אפשר יש להקל לעשות היכר ע"י דבר מוקצה.

רדף אחר אשתו ונפלה ומתה אם צריך כפרה

בשו"ת מהרש"ל (ס"י צו) דן במעשה שאירע באחד שרץ אחר נער משרתו, ורצה לענשו כדי להצילו מן הגוים שהיו מתקוטט עמהם, שע"י שהיה עונשו היו הגוים עוזבים אותו לנפשו, והנער נפל למים ומת, והורה שלא צריך לתשובה וכפרה מפני שהיה מכוין לטובתו, ותחילת הענין היה ע"י הנער עצמו שהכה ערל אחד, ועוד טעם כתב בזה שהנער בסיבת עצמו מת, מפני שהיה צריך להתבונן בדרכים, ואף שאמרו חז"ל (בסוגיין) אין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים, אמרו רק אם הוא הולך לפי תומו, מתוך שאדם הוא בעל מחשבות אין דרכו להתבונן בדרכים, אבל כאן שברח ואינו הולך לפי תומו, היה צריך להתבונן להיכן בורח שלא יפיל עצמו למים.

אולם בשו"ת חתם סופר (קובץ תשובות ס"י יח) הקשה השואל על כך, מהמבואר בגיטין (י:): שאמר רב יהודה אמר רב כל המטיל אימה יתירה בתוך ביתו, בא לידי ג' עבירות, ג"ע ושפיכות דמים וחלול שבת, ופירש"י שפיכות דמים, פעמים שבורחת מפניו ונופלת באחת הפחתים או מגשר. ולדברי המהרש"ל, אם היא בורחת ממנו היתה צריכה להתבונן בדרכים, ולא ליפול מגשר או לפחתים, וא"כ לא הוא עשה השפיכות דמים. ואין לומר שמתקוטט עמה בלילה, ובורחת ממנו ואינה יכולה להתבונן בלילה ובחושך, אם כן יותר היה לו לומר שבא לידי שפיכות דמים של עצמו, מפני שמכיון שהוא לילה אף הוא אינו יכול להתבונן בדרכים, ויכול גם הוא ליפול לתוך הפחתים.

עביד דינא לנפשיה

בקצות החשן (ח"מ סי' ד סק"א) הביא בשם מהרש"ל (יש"ש ב"ק פ"ג סי' ה) שבאופן שיש בידו משכון או פקדון, יכול לעכבו אף לכתחילה כנגד חובו של חבירו או גזילתו, שזה לא נקרא 'עביד דינא לנפשיה', שהרי לא תפס מחבירו אלא עיכב את שלו בשב ואל תעשה, והקצות החושן כתב, שאסור לתפוס בחובו כדי שיהיה לו מגו שיוכל להשאיר אצלו מה שתפס, אפילו במקום שכופר הלוה ויש לו הפסד, אמנם בפקדון שבידו, משמע שאין איסור כלל לעכבו אצלו, וכדעת מהרש"ל.

אולם מדברי הזוהר (פ' במדבר) מבואר שהוא איסור גמור. וכתב הקצוה"ח שיש לזה הסבר גם ע"פ נגלה, ע"פ שיטת הריטב"א (כתובות פד): שכל שבא ליד הנפקד בתורת פקדון צריך לקיים בזה חובת השבה, וסיים הקצוה"ח לכן בעל נפש ירחק מזה.

בחכמת שלמה (שם), הביא דברי הקצוה"ח, וכתב שבאמת מפורש בש"ס (שבת קמח): שהוא היתר גמור, כמבואר שם רבא בר עולא מערים אערומי, ופי' רש"י (ד"ה מערים) לאחר יו"ט לוקח ממנו שום חפץ ומעכבו עבור הלואת יו"ט. משמע מזה שיוכל לתפוס לעצמו דבר השאול, וכיון שיש כאן מעשה רב שעשה כן ודאי שמוותר לעשות כן, אמנם אפשר שאם בא לידו בתורת פקדון ממש הוא גרוע יותר שאז מחויב בהשבתו, ודוקא שם שמתחלה לא נתכוון רבא בר עולא לשם פקדון כלל. וכתב שלפ"ז לא יהיה סתירה בין הגמ' והזוה"ק. ע"ש.

וכעין זה מבואר במרדכי (ב"מ ס"פ המקבל סי' תח). והכנסת הגדולה (ח"מ ח"א סי' קנג הגב"י אות טו) הביא דברי המרדכי, וכתב, שראה בתקנות רגמ"ה שאין לנפקד לעכב שום ספרים המופקדים אצלו בשביל שום תביעה שיש לו על המפקיד וכו'.

וכן כתב הברכי יוסף (ח"מ סי' ד סק"ה הו"ד בפתחי תשובה סק"ב), בשם הרמ"ע מפאנו, על דברי הרמ"א שאם כבר הפקדון אצלו מותר לעכבו וכו', שזה הדין שקדם הפקדון לחוב, אבל אם קדם החוב לפקדון אינו רשאי לעכבו.

ובצוואת ר"י מליסא (בהקדמה לנחלת יעקב אות יט) כתב, אם יבא לידכם ממון חבירכם בלי ידיעתכם ותהיה לכם תביעת ממון עליהם, אל תאמרו הואיל ובא לידינו נחזיקנו ולא נודיעם כלל, רק נתפוס הממון בשביל המגיע לנו אצלם, שהרי אמרו (ברכות ה): בתר גנבא גנוב וטעמא טעים, אע"ג דר"ה קושטא קאמר, משום שלא הודיעו לאריס, אבל אם הודיעו מותר, דעביד אינש דינא לנפשיה.

ובשו"ת רב פעלים (ח"ג ח"מ סי' ה) דן בשותפים שאחד מהם גזל את חברו ושוב בא ממון הגזלן לידי הנגזל, אם רשאי להחזיק בממון זה בלי ידיעת שותפו שגזלו. ואחר שמפלפל בענין כתב להוכיח שעביד דינא לנפשיה גם בסתר, ואפילו בדבר שאינו ברור, שהרי בעל החפץ כבר לו, והוא בא ליקח חפץ תמורת הממון כפי שהוא מעריך החפץ מדעתו, ולא עוד אלא שיוכל גם לישבע על החפץ שהוא שלו, וזה היפך המרדכי שסובר שלא עביד דינא לנפשיה רק באותו דבר שגזל ממנו, ועיי"ש שמסיק, שמוותר להשותף הנגזל לתפוס גם בסתר כנגד סך שברור לו שהלה גזל ממנו, אמנם מעות דוקא ולא חפץ, שזווי בזווי [מעות תמורת מעות] נחשבים אחד, ודוקא כשא"א לו להוציא ממנו מיד הגזלן בדרך אחרת בגלוי.

כיצד יש לסלק מכשולות מרה"ר

בסוגיין, ההופך את הגלגל ברה"ר והוזק בהן אחר חייב בנזקו, ואמר ר"א לא שנו אלא שנתכוון לזכות בהן, אבל לא נתכוון לזכות בהן פטור, ומסקינן בגמ' אלא אמר רב אשי כשהפכה לפחות משלשה, ומסקנת הדין להרא"ש שאם הגביה ג' טפחים אע"פ שלא נתכוון לזכות בו נתחייב עליו, ואם נתכוון לזכות בו אפילו בפחות מג' נתחייב עליו.

בטעם הדין שאם הגביה ג' טפחים נתחייב המגביה, מבואר שהיינו מפני שכלתה מעשה ראשון ונתחייב שני. בשיטמ"ק הביא בשם הרשב"א, שאם העבירו למקום אחר בלא שהגביהו ג' נתחייב עליו. ובחזו"א (ב"ק סי' ב סק"ט ד"ה אבן) נקט שהדין שרק הגביהו ג' טפחים חייב היינו דוקא במגביהו, אבל במזיזו ממקומו נתחייב עליו גם בפחות מג"ט.

לפי זה כל שמעביר מכשול ממקומו ג' טפחים, אע"פ שלא נתכוון לזכות בו לכאורה כלתה מעשה ראשון, ונחשב בורו של זה שהזיז אותו, וחייב עליו, ואף שכוונתו בהעברת הבור ממקומו הוא כדי למנוע ולהרחיק הנזק, מכ"מ כיון שסו"ס כלתה מעשה הראשון, הרי זה כבור חדש של מעביר המכשול. ובפתחי חושן (נזיקין פ"ח הערה יד) כתב, שיש להזהר כשאדם רואה תקלה ברה"ר שיסלקה למקום שלא יבא לידי נזק, אבל במה שמסלקה לצידי הרחוב אינו נפטר.

העומק באדמה בו יש לקבור צפרניים

בגמרא (לקמן ל.) מבואר שחסידיהם הראשונים היו מצניעים קוצותיהם וזכוכיותיהם בתוך שדותיהן, ומעמיקים להן ג' טפחים כדי שלא יעכב המחרישה. שם 'הצנעה' נמצא גם בסוגיין, המצניע את הקוץ ואת הזכוכית, ומבואר שהצנעה זו אינה בעומק ג' טפחים, שהרי אין מדובר שמצניעים בקרקע אלא בכותל, וגם זה בכלל הצנעה כיון שאין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים, ואף שאין הקוץ עמוק בקרקע הרי הוא בכלל 'מוצנע'.

והנה בשו"ת מראה יחזקאל (סי' כה-ו) נשאל באחד שחתך הצפרניים בעש"ק, ושם אותם בכיסו על דעת לשרפם, ושכח להוציאם, ובשבת יצא לטייל בגן וזכר בהם, ונסתפק האם מותר לו לזורקם לחוץ בכדי שלא יעבור על איסור הוצאה, או שמא הזורקן רשע ויש לו לחשוש מלזורקם.

בדבריו דן בשיעור הקבורה שיש להטמין הצפרניים בעומק הקרקע, ובשבת יש איסור קבורה, ולכן כתב שעדיף שיחזור לביתו עם צפרניים אלו, כיון שבזמנינו אין רה"ר דאורייתא, ובצפרניים אלו אין שיעור הוצאה שהרי אינם ראויים לשום דבר, נמצא שאם ימשיך לטלטלם אין זה אלא איסור דרבנן בשב ואל תעשה [כיון שהם מונחים בכיסו], ואם יזרקם יעבור על איסור דרבנן בקום ועשה, ולכן מוטב יחזור לביתו ויניחם.

את הספק והצדדים האלו הציע בעל המראה יחזקאל לפני הדעת משה (באיאן), ובתשובתו (סי' יח) כתב לחלוק על הנחתו שהצפרניים צריכים קבורה בעומק הקרקע, והוכיח כן מדברי רש"י (נדה יז.) שהשורפן חסיד, מפני שכשקוברם יש חשש שיחזרו והתגלו, הרי שאין הקבורה בעומק, וכן הוכיח מלשון זוה"ק שאין צריך קבורה בעומק. ולכן כתב להכריע שאם ביכולת האדם לנער הצפרניים מבגדו בלי טלטול בידו למקום מוצנע שלא יזוקו בו רבים, יעשה כן. ואם אין ביכולתו לנער למקום המוצנע בלי לטלטל הצפרניים, יש להתיר איסור הוצאה בכרמלית כדי שלא יגרם נזק לרבים, ויטלטלם בכיסו עד ביתו.

לימוד בעיתות קושי

ת"ר חסידים הראשונים היו מצניעים קוצותיהם וזכויותיהם כדי שלא יעכב המחרשה. החיד"א בספרו פתח עינים כתב לרמזו במאמר זה, על האדם שלעיתים מתבטל מלימודו בעיתות צער בזמן שיש לו דאגה וכיוצ"ב, ועל לימוד זה אמרו תורתו של דואג אינו אלא מן השפה ולחוץ, כי לבו בל עמו ויהיה הצער לסגור לבו, שבעת דאגה וצער בטל הוא מהלימוד, ולזאת אמרו שחסידים הראשונים היו מצניעים את קוציהם שהם הצער והדאגה שמשולים לקוצים, והיו עושים זאת כדי שלא לעכב את המחרשה, שהיא לימוד העיון שמשולה למחרשה שחורשת את השדה.

בדרך זו פירש גם את מה שאמרו, רב ששת שדי להו בנורא, כלומר שיש תיקון לאשר בנקל לא יוכל לפנות לבו ממחשבות אלו בעצה אחת, והיא לשנות אופן תלמודו, שאם עיקר למודו שהוא רגיל בו הוא לחזור על תלמודו בלי פלפול, בבא אליו מחשבות אלו יכנס בפלפול עמוק וממילא יתבטלו המחשבות, ואם הרגלו הוא יום יום בעומק העיון ופלפול אריכתא, זה יעצור המחשבה בלמוד אגדה המושכת הלב כמים ויתבטלו המחשבות, אשר בשנותו את טעמו לסדר לימוד חדש ישמח ליבו בדבר החדש ומתבטלין המחשבות, ואפשר שזה רמז רב ששת שדי להו בנורא, שהרי רב ששת היה סגי נהור, ורוב לימודו היה לחזור על תלמודו והיה 'סיני', וכיון שרב ששת היה סיני והרגלו לחזור משנתו, לכן שם את לבו למחשבות אלו 'בנורא' כלומר בעיון עמוק שנמשל לאש.

בענין הלימוד בעיתות דאגה וקושי, אמר האדמו"ר מקוצק (אמת ואמונה אות ד) על המשנה (אבות פ"ב מ"ד) אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה, שאל לו לאדם להמתין ולהתעכב מללמוד, שמא הוא איש של 'לא תפנה', כלומר שנשלח לזה העולם ללמוד אפילו אם לא יהיה זמנו פנוי.

מעלת שם 'יהודה'

במסכת ברכות (כ.) מבואר שבזמנו של רב יהודה כולם היו לומדים סדר נזיקין. ביעב"ץ (שם) ביאר, שהיות ובסוגיין אמר רב יהודה שהרוצה להיות חסיד יקיים מילי דנזיקין, לכן הנהיג כך בזמנו שילמדו בסדר נזיקין, ורב יהודה עצמו היה חסיד גדול.

בסיום דבריו הוסיף היעב"ץ, שדבר חידוש הוא שבכל מקום שאמרו התנאים חסיד, כוונתם לרבי יהודה בן בתירא או לרבי יהודה בר אילעי כמבואר לקמן (ק.ג.), וכנראה ששם 'יהודה' גורם לכמה חסידים.

כמו כן גם בדורות שאחרי התנאים נמצא רבי יהודה החסיד שנקרא יהודה ונקרא חסיד, ובספר חסידים עם הגהות הגר"מ (דף ה) כתב שבשנת תתקע"ז חלה רבי יהודה החסיד את חליו טרם הלך למנוחות, וכשבאו טובי העיר לבקרו, צוה עליהם לכבד את החדר וגם לפני מיטתו, ושאל להיושבים אצלו אם רואים איזה דבר, ויענו ויאמרו כי רואים הם באבק שלפני מיטתו כתוב מילת 'חסיד'.

לימוד הלכות ברכות

האי מאן דבעי למהוי חסידי יקיים מילי דברכות, בר"ח ביאר שהיינו שיקיים מה שאמרו (ברכות לה.) אסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה.

על המעלה והחשיבות בידיעת הלכות ברכות נאמר במסכת ברכות (לה.) משבחי רבנן את רב זביד דאדם גדול הוא ובקי בברכות, שמשמע מכך שבקיאות בברכות הוא ענין וחשיבות גדול.

בשו"ת גינת ורדים (או"ח כלל א ס"ד) כתב, לדקדק שהיה ראוי לומר מאן דמקיים מילי דברכות הוי חסידא וכן בכולם, וביאר שכונתו להודיענו שהזהיר במילי דברכות כדאי הוא לו שיהיה חסיד בעבור זהירותו זאת וטעמא כדכתבו התוס' שגוף האדם נהנה מהמאכל וגדל ממנו וכיון שלא נהנה מן העולם בלא ברכה אלא היה זהיר לברך ברכה המיוחדת לאותו דבר הנה גופו מיתקדש ומתעלה וטבעו מאליו ירדוף ליראה את ה', ועפ"י יתבאר שאין נכון לאדם ליפטר בברכתו של עם הארץ אלא צריך שיטרח ולהעמיד דבר על בוריו לברך על כל דבר ודבר ברכה המיוחדת לו.

והנה **באליה רבה** (סי' רב) העיר שמסוגיין משמע שמי שלא קיים מילי דברכות אינו נקרא חסיד, אבל רשע גם לא נקרא, והקשה שהלא מבואר במסכת ברכות (לה.) שמי שאינו מברך, עליו כתיב (משלי כח כד) 'חבר הוא לאיש משחית'. ולכן ביאר שכונת חז"ל לומר שהרוצה להיות חסיד לא יסמוך על הכלל שכל דבר שברך עליו שהכל יצא, אלא ילמוד מילי דברכות, לברך על כל מין הברכה השייך לו, וכתב בשם כתבי האר"י ז"ל שהפוסט עצמו בברכת שהכל הרי זה בכלל בור שקללוהו חז"ל.

בשו"ת באר עשק (סי' לב) כתב שהחסיד אינו מברך חוץ לזמנו או חוץ למקומו, וכן אינו הולך לקולא באומרו ספק ברכות להקל, אלא הרי הוא עושה לפנים משורת הדין, ומכוין על דבר כראוי.

כיוצא בזה כתב **הערוך השולחן** (או"ח סי' רב ס"ב) שנראה לבאר שהחסיד עושה לפנים משורת הדין, שהרי בהל' ברכות נפסק ספק ברכות להקל, והחסיד מוציא את עצמו מידי קולא זו, כגון שספק אצלו אם בירך בורא נפשות אם לא, שההלכה היא שא"צ לברך מספק, החסיד אוכל או שותה עוד איזה דבר ומברך בורא נפשות, וכן כשיש דבר שספק הוא אם מברכין העץ או האדמה מברכין האדמה, והחסיד אוכל עוד שני דברים שברכתן וודאי, אחת העץ ואחת האדמה, וכן כשיש ספק אם צריך לברך ברכה אחרונה, כגון שאינו יודע אם אכל כזית בכדי אכילת פרס וא"צ לברך מספק, והחסיד אוכל שיהיה וודאי בכדי אכילת פרס ומברך, וכן בשתיית חמים כיוצא בזה, וכן בכל מיני ספיקות רואה החסיד להוציא את עצמו מן הספיקות.

ובשו"ת שיח יצחק (סי' נו) כתב, שיזהר להפריד התיבות זו מזו כמו מוציא לחם מן הארץ, וזה הביאור לקיים מילי דברכות.

עוד כתב מהלך נוסף בביאור הגמ' שיש לחשוש לשיטת הפוסקים שאין יכול לברך ברכת השחר כשלא נתחייב בהם, כגון שלא לבש ולא חגר, או לא שמע קול תרנגול, ולכן מהיות טוב אל תגרע מלהביא עצמך בפועל ממש לידי חיוב, וכאשר באמת כן נהגו השלימים וכן רבים מצדיקי ישראל, וכמו בבדיקת חמץ כתב **הרמ"א** (או"ח סי' תלב ס"ב) שיש מניחים פתיתי חמץ במקום שימצאם הבודק, ואף שרשאי בלא זה לברך, מ"מ להביא עצמו לחיוב ברכה עושים כן, וזה כוונת חז"ל דאי בעי דלהוי חסידא לקיים מילי דברכות, היינו שיעשה הענינים המחייבים הברכות.

הזיק בדרך להצלת נפשות

בסוגיין, מבואר שהרץ ברה"ר והזיק חייב, ואם רץ בערב שבת בין השמשות, פטור, מפני שרץ ברשות. ודוקא בסתם, שאנו תולים שרץ לצורך שבת. אבל אם ידוע שאינו רץ אלא לשאר חפציו, ולא שייך בו צורך שבת, חייב כמו בחול.

אף שבגמ' אמרו בין השמשות, מ"מ כתב האור זרוע (ח"ג סימן קסד) שהוא לאו דוקא. ורק בא לחדש שאפילו בין השמשות, שכבר עשה והכין כל מלאכתו, מ"מ יוכל לומר שרץ כדי לומר עשרתם, ערבתם, או לרחוץ פניו ידיו ורגליו, או להחליף בגדיו לכבוד שבת. אולם יש הסוברים שמה שאמרו בין השמשות היינו בדוקא, שרק אז האדם ממחר ובהול מאד, (עיין חות יאיר סי' קז). וביש"ש (פ"ג סי' כג) כתב שאם ברור לנו שרץ לצרכי שבת אפילו מתחילת השבוע פטור.

והנה במרדכי (סי' לט) כתב, שדוקא לגבי שבת, שבבין השמשות אין לו שהות, וממחר מאד פטור אם הזיק, אבל בשאר מצות, כגון לרוץ לבית הכנסת או לבית המדרש, יש לו פנאי, ואם הזיק חייב.

ובשו"ת חות יאיר (סי' רו) דן, במעשה שראובן רץ לקול השמש המכריז ברחוב לקידוש לבנה, ומפני מרוצתו פגע בחנות של לוי העומדת לפני פתח ביתו, ושפך כד של שמן והפיל כמה כלי זכוכיות ושיברן, ותבעו לוי לדין, והשיב ראובן כי רץ ברשות לדבר מצוה רבה כזו, והעלה שם שהמזיק חייב, שדוקא בערב שבת שהזמן דחוק הרבה פטור את המזיק, ועוד שמצוות קידוש לבנה יכול לקיימה ביחיד אח"כ, וכמו כן אין ללמוד רץ לביהכ"ס מרץ בע"ש, שיהיה פטור.

וברוח חיים (ח"מ סי' שפ"ג) דן הגר"ח פאלאג'י, על הרץ בהושענות או הרץ לראות ס"ת והזיק לחבירו אם חייב, ובמנחת פיתים (סי' שעה) דן על הרץ מחשש שיעבור זמן תפילה, ועיין בביאור הלכה (או"ח סי' רנ"ה י"שכים) שדן בנידון זה, אם רץ ברשות' נאמר בכל המצוות או רק ברץ בערב שבת.

בערוך השולחן (סי' שעה ס"ט) כתב בשם החות יאיר שממה שאמרו חז"ל בסוגיין שהרץ בערב שבת נקרא רץ ברשות, אין ללמוד שכל מי שרץ לדבר מצוה הרי זה ברשות, שרק ערב שבת שהזמן בהול, אבל בשאר מצות אף שמצוה לרוץ, מ"מ אין לו לרוץ כל כך עד שיזיק את חבירו.

ומכל מקום כתב הערוך השולחן, נראה לי שאם רץ לענין פקוח נפש להציל מן הדליקה ומן המים וכיוצא בזה, ודאי נקרא רץ ברשות שהרי חייב לרוץ בכל כוחו ולא גרע מערב שבת.

ובשו"ת שבט הלוי (ה"ט סי' רצג) נשאל בענין אחד מחברי הצלה שנסע לצורך הצלת נפשות, ובדרך נסיעתו פגע והזיק ברכב אחרים או ברכושם, אם לדונו כרץ בע"ש ופטור, ודן אם מה שאמרו בסוגיין רץ ברשות שייך גם בנידון זה, ולמעשה כתב עפ"י המבואר בשו"ע (ח"מ סי' שפ"ג) שאחד שרודף, אחרי הרודף שרוצה להרוג את חבירו, פטור מנזקין, משום שאם אין אתה אומר כן אין לך אדם שמציל את חבירו מן הרודף, ועל כן פטור אותו גם על נזק כלים של כל אדם. אם כך יש לומר שהוא הדין בחברי הצלה, שבמהירותם תלוי הצלת חיי אדם, ואם נחייבם בנזקיהם בעת שרצים להציל נפשות, אין לך אדם שמציל את חבירו.

אין הולכין בממון אחר הרוב

הן אמת שאם אין קמח אין תורה, ויפה תורה עם ד"א, אבל אין הולכין בממון אחר הרוב, פי' שלא יהיה משוקע ראשו ורובו בממון, אלא לעשות תורתו קבע ומו"מ עראי, ואז מלאכתו ופרנסתו מתברכת.

(דברי ישראל מהרה"ק ממאדוץ זצ"ל, כללי אורייתא אות א')

שני דברים אינם ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו ואלו הן בור ברשות הרבים וחמץ בפסח

איתא בלקוטי תורה מהאריז"ל שארבעה אבות נזיקין הם קליפות נגד הג' אבות ודוד המלך. ואברהם אבינו הוא כנגד בור, אברהם אבינו בירר ועשה מבור ברשות הרבים באר ברשות היחיד. וכן איתא, שני דברים אינם ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו כו' בור ברשות הרבים כו'. ואיתא שהקב"ה המליך לאברהם אבינו על האיברים שאינם ברשותו של אדם שיהיו ברשותו, אברהם אבינו נמשך בשלימות אחר הקב"ה.

(אמרי אמת, שקלים תרע"ז)

חסידיהם הראשונים היו מצניעים קוצותיהם וזכוכיותיהם בתוך שדותיהן ומעמיקין להם ג' טפחים כדי שלא יעכב המחרישה רב ששת שדי להו בנורא רבא שדי להו בדגלת

הנזקין שאדם גורם לחבירו ואינו נשמר בנזק חבירו, היפך מדת החסד, כי החסד הוא הטוב שעושה לו, וזה גורם לו הזק. ודע, כי השמירה מן הנזקים הוא מדת החסידות, לכך אמר חסידים הראשונים, ורמזו חכמים פה, במה שאמר כי זה עשה כך וזה עשה כך, ומה בא לומר בזה. אבל רמזו בזה, כי ראוי שיהיה נשמר שלא יהיה הנזק נמצא, ולפיכך אמר שהחסידיים הראשונים היו מצניעים זכוכיות שלהן וקוצותיהן והיו מעמיקים להם ג' טפחים ובזה לא היה נמצא. רב ששת שדי להו בנורא, כי יותר ראוי להיות הדבר המזיק בטל על ידי האש, שבטל בזה יותר לפי שנשרף. ורבא דשדי להו בדגלת סובר, כי יש להרחיק המזיק על ידי המים, שעל ידי המים יתרחק דבר המזיק, שמולכין אותו אל מקום אחר למרחוק. והבן שלשה דברים אלו, ואיך היו מדקדקים בסילוק הנזק כראוי, כי דבר גדול הוא, וגורם חסידות גדול כאשר אין בא על ידו נזק, והוא מרחיק הדבר שהוא מזיק.

(נתיבות עולם למאהר"ל)

והוי ליה שוגג קרוב למזיד

ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדלה' (שמות לב לא), וקשה, היתכן שמשרע"ה בעת עמדו לבקש רחמים וסליחות על ישראל, יגדל החטא לומר שחטאו חטאה גדולה. וי"ל דהנה חטא הוא שוגג, ויש שוגג קרוב למזיד ויש שוגג קרוב לאונס, על כך המליץ מרע"ה בעד ישראל ואמר, אנה חטא העם הזה חטאה גדולה, היינו שוגג גדול שאין בה שום נדנד מזיד ח"ו, רק שהוא קרוב לאונס.

(לקוטי מהר"י מבעלזא זצ"ל, כי תשא)

מהדורת הש"ס המבוארת היחידה עם כל המעלות והחסויות ללומד:

- ☞ תבנית הגמרא מתוך תלמוד בבלי' עוז והדר מהדורת פריעדמאן עם כל המעלות והחסויות על הדף, כולל 'הגזות וצינונים' המכיל את כל ההערות החשובות ללומדים.
- ☞ משנת הראשונים - לקט ביאורי הראשונים על דרך הפשט מודפס על הדף.
- ☞ פירוש המהרש"א על הש"ס מהדורת 'עוז והדר' עם ההגזות והערות'.
- ☞ הביאור מבוסס על פי פירוש רש"י והראשונים וכל ספרי המפרשים, ונערך באופן יסודי כדי עורכי ש"ס 'מתיבתא'.
- ☞ הביאור הייחודי על הדף, הינו פרי יגיעה ומטמחות מיוחדת של 'תמצות' מתוך הביאור הערחב מטהדורת 'מתיבתא' הטלל את כל הפירושים שיש על הדף.
- ☞ הביאור ערוך בלשון הקודש ובשפת 'ברורה', ללא עירוב ומורת זר חול בקודש ח"ו.
- ☞ המהדורה היחידה שנערכת על טהרת הקודש, בידי צוות ענק של יראי שמים, רמ"ם תלמידי חכמים ומורי הוראה, בהסמכת ובהכונת גדולי ישראל שליט"א.
- ☞ הביאור מולל - בדרך כלל - עמוד אחד בלבד מול כל עמוד גמרא, ייחודיות הביאור בא לידי ביטוי במקומות הטעונים הסבר רב, בו הביאור מתרחב גם מעבר לדף אחד ללא דילוג בשום הסבר נחוץ.
- ☞ עיוני הפשט - מדור מיוחד בסוף המסכת עם הקושיות והתירושים המרכזיים וההערות החשובות בכל סוגיא. כך יוכל כל לומד להשיג את הבנת הנקודות העיקריות של הסוגיא.
- ☞ סיכום כולל של מהלכי הגמרא ומסקנותיה.
- ☞ הקדמה מקיפה לכל מסכת.
- ☞ מושגי המסכת הקדמה למסכת בה מבוארים כל המושגים המובאים במסכת זו.
- ☞ מבוא קצר בתחילת כל סוגיא המסייע להבין את נבכי הסוגיא.
- ☞ הביאור נוסח לאחד עריכתו ע"י צוות תלמידי חכמים מומחים ללשון, כדי להעניק ללומד פשטות ובהירות שתלווה אותו לאורך כל מהלך הסוגיא בקו אחד וברור.
- ☞ עימוד מאיר עינים שאין דומה לו, חד וברור באותיות משיבות נפש.
- ☞ מודפס על נייר קרם משובח וצורת חו"ל (ללא חילול שבת ח"ו).
- ☞ כריכה איכותית טפוארת מסקאי עבה במיוחד, הנשמרת לאורך שנים רבות.

תלמוד בבלי המבואר

שפה ברורה

לראשונה בעולם התורה

כל מסכת מבוארת בכרך אחד בתוספת מדורי עיון והלכה המהדורה היחידה שזכתה לברכתם ולהסמכתם של כל גדולי ישראל שליט"א

כרך גדול
99 ₪

כרך פנימי
79 ₪

חדש!

שפה ברורה מסכת בנא קמא

עד כה הופיעו מסכת סוכה - ביצה, גיטין, קידושין

למבקש ולמילק מהלך ומלך!

להשיג גם בכרכים
וגם בחוברות

מוקד הזמנות:

1800-22-55-66

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

להגדיל תורה ולהאדירה